

СТАН НАСИЛЬНИЦЬКОЇ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ

На основі статистичних даних охарактеризований стан насильницької злочинності неповнолітніх в Україні. Проаналізовані основні показники злочинності неповнолітніх: рівень, коефіцієнт, структура та географія.

Ключові слова: неповнолітні, насильницька злочинність, кримінологічна характеристика, рівень, коефіцієнт, структура, географія.

Постановка проблеми. Злочинність неповнолітніх повсякчас була одним із центральних питань у кримінологічній науці. І це, на нашу думку, цілком природно, оскільки нормальний, соціально орієнтований розвиток неповнолітніх осіб є запорукою функціонування цивілізованого громадянського суспільства, його антикриміногенної культури. Злочинність неповнолітніх є складовою частиною злочинності взагалі, проте має свої специфічні особливості, що дозволяє розглядати її як самостійний об'єкт кримінологічного дослідження. Дана злочинність у порівнянні з дорослою відрізняється високим ступенем активності, динамічністю. Люди, які стали на шлях учинення злочинів у юному віці, важко піддаються виправленню та становлять резерв для дорослої злочинності. Між злочинністю неповнолітніх і злочинністю дорослих існує тісний зв'язок. Злочинність дорослих сягає коренями в той період, коли особистість людини тільки формується, виробляється її життєва орієнтація, коли актуальними є проблеми виховання, становлення особистості з погляду спрямованості поведінки. Насильницька злочинність неповнолітніх викликає особливе занепокоєння, оскільки набуває негативної тенденції до поширення. Така девіація має свої особливості, які проявляються у структурі, динаміці, рівні злочинності.

Ступінь наукової розробки. Дослідженням стану насильницької злочинності неповнолітніх частково займалися в рамках підручників з кримінології такі вчені: І.М. Даньшин, В.В. Голіна, М.Ю. Валуйська, О.М. Литвак, А.І. Долгова. Однак достатньої уваги стану насильницької злочинності неповнолітніх вчені не приділяли. У зв'язку з наведеним, вважаємо, що існує необхідність у проведенні такого дослідження.

Автор ставить за мету дослідити стан насильницької злочинності неповнолітніх. **Завдання статті** полягають у аналізі статистичних даних задля висвітлення стану насильницької злочинності неповнолітніх в Україні.

Виклад основного матеріалу. Насильницька злочинність проти життя і здоров'я – це су-

купність умисних посягань, спрямованих на втручання у фізичну і психічну цілісність особи з метою заподіяння їй смерті або тілесного ушкодження. Коло насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи надзвичайно широке. Вони передбачені Розділом II Особливої частини Кримінального кодексу України. До них належать: 1) злочини проти життя людини (умисне вбивство; умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання; умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини; умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця; вбивство через необережність; доведення до самогубства (статті 115–120 КК України); 2) злочини проти здоров'я людини (умисне тяжке тілесне ушкодження; умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження; умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне у стані сильного душевного хвилювання; умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у разі перевищення меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця; умисне легке тілесне ушкодження; побої і мордування; катування; необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження; погроза вбивством (статті 121–129); 3) інші злочини проти життя та здоров'я особи (статті 130–145) [1, с.88].

У ході дослідження проведено вибірконе вивчення: 1) 253 кримінальні справи про насильницькі злочини, що були вчинені неповнолітніми, за період 2010-2013 років [6]; 2) статистичних даних Державної служби статистики України за період 2006-2010 років про насильницькі злочини що були вчинені неповнолітніми [2, с.72].

Для аналізу злочинності неповнолітніх в Україні ми використали статистичні дані про злочинність неповнолітніх, які містяться в статистичному збірнику, підготовленому Державною службою статистики України. У ньому, крім загальної кількості неповнолітніх, які вчинили злочини та засуджувались в різні роки по Україні наводяться і види злочинів, які вчиняли неповнолітні за певний період (Таблиця 1) [2, с.72].

Таблиця 1.

Роки	2006	2007	2008	2009	2010
Всього виявлено неповнолітніх, які вчинили насильницькі злочини	494	489	430	317	232
Динаміка у % до попереднього року	-	- 1,0	-12,1	-26,2	-26,8
Динаміка у % до 2006 року	-	- 1,0	- 12,9	-35,8	- 53,0
Умисні вбивства (та замах)	181	137	146	95	67
Динаміка у % до попереднього року	-	- 24,3	+ 6,6	- 34,9	- 29,5
Динаміка у % до 2006 року	-	- 24,3	- 19,3	- 47,5	- 62,9
Питома вага (%)	36,6 %	28,0 %	33,9 %	29,9 %	28,9 %
Умисні тяжкі тілесні ушкодження	242	273	205	172	120
Динаміка у % до попереднього року	-	+ 12,8	- 24,9	- 16,1	- 30,2
Динаміка у % до 2006 року	-	+12,8	- 15,3	- 28,9	- 50,4
Питома вага (%)	48,9 %	55,8 %	47,7 %	54,3 %	51,7 %
Згвалтування (та замах)	71	79	79	50	45
Динаміка у % до попереднього року	-	+ 11,3	-	- 36,7	- 10
Динаміка у % до 2006 року	-	+ 11,3	+ 11,3	- 29,6	- 36,6
Питома вага (%)	14,5 %	16,2 %	18,4 %	15,8 %	19,4 %

Джерело: Злочинність в Україні: Стат. Збірник / Державна служба статистики України. – Київ, 2011. – 117 с. – С. 72.

Аналізуючи дані, наведені у таблиці, можна сказати, що спостерігається зменшення кількості умисних вбивств (та замахів), вчинених неповнолітніми протягом 2006-2010 років (-62,9 % до 2006 року). Необхідно відмітити, що протягом 2006-2010 років частка умисних вбивств (та замахів), вчинених неповнолітніми у загальній кількості злочинів вказаної категорії зменшилась з 36,6 % до 28,9 %.

Протягом 2006-2010 років також спостерігається зменшення кількості умисних тяжких тілесних ушкоджень майже удвічі (- 50,4% до 2006 року). Проте частка умисних тяжких тілесних ушкоджень, вчинених неповнолітніми, у загальній кількості злочинів вказаної категорії збільшилась від 48,9 % до 51,7 %.

Кількість згвалтувань і замахів, вчинених неповнолітніми протягом 2006-2010 років зменшилась (-36,6 % до 2006 року), хоча у 2007-2008 роках показники становили + 11,3 % до 2006 року. Також частка згвалтувань і замахів, учинених неповнолітніми, у загальній кількості злочинів вказаної категорії збільшилась від 14,5 % до 19,4 %.

Також на основі даних про злочинність неповнолітніх, які містяться у статистичному збірнику, підготовленому Державною службою статистики України, ми встановили структуру насильницьких злочинів, що вчинялися неповнолітніми протягом 2006-2010 років [2, с.72].

Аналізуючи структуру насильницької злочинності неповнолітніх протягом 2006-2010 років, виявляємо, що найчастіше вчинялися неповнолітніми нанесення умисних тяжких тілесних ушкоджень. Їх частка була найбільшою протягом усього досліджуваного періоду, але її величина

постійно змінювалась. У 2006 році вона становила 48,9 %, у наступні роки постійно збільшувалась (2009 рік – 54,3 %) і лише у 2010 році зменшилась до 51,7 %. Водночас, з огляду отримані дані, ми робимо висновок, що переважно зменшувалась частка умисних убивств (з 36,6 % у 2006 році до 28,9 % у 2010 році). Також необхідно відзначити, що у структурі насильницької злочинності неповнолітніх найменш чисельною є частка згвалтувань (і замахів), учинених неповнолітніми у загальній кількості злочинів вказаної категорії. Питома вага даного злочину з кожним роком поступово збільшувалась (з 14,5 % у 2006 році до 19,4 % у 2010 році).

Отже, аналізуючи зміни у структурі насильницьких злочинів, учинених неповнолітніми протягом 2006-2010 років, можемо спостерігати дві тенденції. Позитивна тенденція – зменшення кількості умисних вбивств та негативна тенденція – збільшення кількості умисних тяжких тілесних ушкоджень. Загалом, спостерігається позитивна картина, оскільки злочини, які передбачені в структурі насильницької злочинності неповнолітніх стають менш суспільно небезпечними.

Згідно з даними Державної служби статистики України, коефіцієнт насильницької злочинності неповнолітніх (на 100 тис. усього населення України) протягом 2005-2012 років зменшився з 55,51 до 31,2 [5].

Продовжуючи аналіз насильницьких злочинів, які вчиняються неповнолітніми, необхідно розглянути такий її якісний показник як географія, тобто поширення злочинності по території України [3, с.20]. (Таблиця 2) [6].

Таблиця 2.

Області, міста	2010	2011	2012	2013
АР Крим	-	-	2	4
Динаміка у % до попереднього року	-	-	-	+ 100
Питома вага (%)	-	-	2,1 %	6,5 %
Вінницька	4	6	4	4
Динаміка у % до попереднього року	-	+ 50	- 33,3	-
Питома вага (%)	8,7 %	12,2 %	4,2 %	6,5 %
Волинська	-	2	10	4
Динаміка у % до попереднього року	-	-	+ 400	- 60
Питома вага (%)	-	4,1 %	10,4 %	6,5 %
Дніпропетровська	-	2	8	2
Динаміка у % до попереднього року	-	-	+ 300	- 75
Питома вага (%)	-	4,1 %	8,3 %	3,2 %
Донецька	2	4	2	2
Динаміка у % до попереднього року	-	+ 100	- 50	-
Питома вага (%)	4,3 %	8,2 %	2,1 %	3,2 %
Житомирська	6	6	6	2
Динаміка у % до попереднього року	-	-	-	- 66,7
Питома вага (%)	13,0 %	12,2 %	6,3 %	3,2 %
Закарпатська	2	2	8	2
Динаміка у % до попереднього року	-	-	+ 300	- 75
Питома вага (%)	4,3 %	4,1 %	8,3 %	3,2 %
Запорізька	-	-	-	6
Динаміка у % до попереднього року	-	-	-	-
Питома вага (%)	-	-	-	9,7 %
Івано-Франківська	2	-	-	2
Динаміка у % до попереднього року	-	-	-	-
Питома вага (%)	4,3 %	-	-	3,2 %
Київська	2	-	-	2
Динаміка у % до попереднього року	-	-	-	-
Питома вага (%)	4,3 %	-	-	3,2 %
м. Київ	2	-	-	2
Динаміка у % до попереднього року	-	-	-	-
Питома вага (%)	4,3 %	-	-	3,2 %
Кіровоградська	2	-	6	4
Динаміка у % до попереднього року	-	-	-	- 33,3
Питома вага (%)	4,3 %	-	6,25 %	6,4 %
Луганська	2	1	2	2
Динаміка у % до попереднього року	-	- 50	+ 100	-
Питома вага (%)	4,3 %	2,0 %	2,1 %	3,2 %
Львівська	2	-	6	4
Динаміка у % до попереднього року	-	-	-	- 33,3
Питома вага (%)	4,3 %	-	6,25 %	6,4 %
Миколаївська	2	-	2	2
Динаміка у % до попереднього року	-	-	-	-
Питома вага (%)	4,3 %	-	2,1 %	3,2 %
Одеська	-	-	-	-
Динаміка у % до попереднього року	-	-	-	-
Питома вага (%)	-	-	-	-
Полтавська	4	4	6	8
Динаміка у % до попереднього року	-	-	+ 50	+ 33,3
Питома вага (%)	8,6 %	8,2 %	6,25 %	12,9 %
Рівненська	-	10	4	-
Динаміка у % до попереднього року	-	-	- 60	-
Питома вага (%)	-	20,4 %	4,2 %	-
Сумська	2	2	2	2

Динаміка у % до попереднього року	-	-	-	-
Питома вага (%)	4,3 %	4,1 %	2,1 %	3,2 %
Тернопільська	-	2	4	2
Динаміка у % до попереднього року	-	-	+ 100	- 50
Питома вага (%)	-	4,1 %	4,2 %	3,2 %
Харківська	2	2	2	-
Динаміка у % до попереднього року	-	-	-	-
Питома вага (%)	4,3 %	4,1 %	2,1 %	-
Херсонська	4	-	8	-
Динаміка у % до попереднього року	-	-	-	-
Питома вага (%)	8,6 %	-	8,3 %	-
Хмельницька	2	4	6	6
Динаміка у % до попереднього року	-	+ 100	+ 50	-
Питома вага (%)	4,3 %	8,2 %	6,25 %	9,7 %
Черкаська	-	-	-	-
Динаміка у % до попереднього року	-	-	-	-
Питома вага (%)	-	-	-	-
Чернігівська	4	-	4	-
Динаміка у % до попереднього року	-	-	-	-
Питома вага (%)	8,6 %	-	4,2 %	-
Чернівецька	-	2	4	-
Динаміка у % до попереднього року	-	-	+ 100	-
Питома вага (%)	-	4,1 %	4,2 %	-
Всього по Україні	46	49	96	62

Джерело: Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua>

З аналізу даних, наведених у таблиці, можна зробити висновок, що зменшилася кількість насильницьких злочинів, учинених неповнолітніми за 2010-2013 роки у таких областях України: Вінницька, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Київська, Луганська, Миколаївська, Сумська, Тернопільська, Харківська та Чернігівська. А у таких областях, як: Волинська, Кіровоградська, Львівська, Полтавська, Хмельницька, Чернівецька, АР Крим спостерігається зворотний процес, тобто збільшення кількості вчинення насильницьких злочинів неповнолітніми.

Зазначимо, що Україна поділяється на п'ять регіонів [4, с.9]. А саме: Західний регіон України (Волинська, Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська, Тернопільська, Чернівецька, Хмельницька та Рівненська області); Східний (Луганська, Донецька та Харківська області); Північний (Сумська, Житомирська, Чернігівська, Київська області); Південний (Одеська, Миколаївська, Запорізька, Херсонська, області, Автономна республіка Крим і місто Севастополь); Центральний (Вінницька, Дніпропетровська, Кіровоградська, Полтавська та Черкаська області) (Таблиця 3) [6].

Таблиця 3.

Регіони України	2010	2011	2012	2013
Південний	6	7	12	12
Динаміка у % до попереднього року	-	+ 16,6	+ 71,4	-
Динаміка у % до 2010 року	-	+ 16,6	+ 100	+ 100
Питома вага (%)	13,0 %	14,3 %	12,5 %	19,4 %
Північний	16	4	8	8
Динаміка у % до попереднього року	-	- 75	+ 100	-
Динаміка у % до 2010 року	-	- 75	- 50	- 50
Питома вага (%)	34,8 %	8,2 %	8,3 %	12,9 %
Західний	8	22	42	20
Динаміка у % до попереднього року	-	+ 175	+ 90,9	- 52,4
Динаміка у % до 2010 року	-	+ 175	+ 425	+ 150

Питома вага (%)	17,4 %	44,9 %	43,8 %	32,3 %
Східний	6	4	6	4
Динаміка у % до попереднього року	-	- 33,3	+ 50	- 33,3
Динаміка у % до 2010 року	-	- 33,3	-	-33,3
Питома вага (%)	13,0 %	8,2 %	6,25 %	6,5 %
Центральний	10	12	28	18
Динаміка у % до попереднього року	-	+ 20	+ 133,3	- 35,7
Динаміка у % до 2010 року	-	+ 20	+ 180	+ 80
Питома вага (%)	21,7 %	24,5 %	29,2 %	29,0 %

Джерело: Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу: <http://www.revestr.court.gov.ua>

Аналізуючи наведену таблицю, приходимо до висновку, що кількість злочинів, учинених неповнолітніми Південної частини України протягом 2010-2013 років зростає удвічі (+ 100 до 2010 року). Питома вага насильницьких злочинів, учинених неповнолітніми у даній частині України, серед загальної кількості злочинів зростає з 13,0 % до 19,4 %.

Північна частина України характеризується протилежною картиною, оскільки протягом 2010-2013 років кількість злочинів, учинених неповнолітніми, зменшилась (- 50 до 2010 року). Ті ж самі позитивні зміни можна простежити і у зменшенні питомої ваги злочинів, учинених неповнолітніми у даному регіоні (від 34,8 % до 12,9 %), порівняно зі всією кількістю злочинів, що вчинені в Україні.

Західна частина України, згідно з проаналізованими кримінальними справами, характеризується найбільшою кількістю насильницьких злочинів, що вчинені неповнолітніми (+ 150 до 2010 року на кінець дослідження та + 425 у 2012 році). Така ж негативна ситуація і зі зростом питомої ваги насильницьких злочинів, що вчинені неповнолітніми даного регіону, у загальній кількості злочинів, що можна підтвердити наступними цифрами: від 17,4 % до 32,3 %.

Кількість насильницьких злочинів, вчинених неповнолітніми Східної частини України протягом 2010-2013 років зменшилась (- 33,3 до 2010 року). Питома вага насильницьких злочинів, вчинених неповнолітніми у даній частині України серед загальної кількості злочинів також зменшилась удвічі від 13,0 % до 6,5 %.

Центральна частина України, згідно з проаналізованими кримінальними справами, характеризується значним зростанням кількості насильницьких злочинів, що вчинені неповнолітніми (+ 80 до 2010 року на кінець дослідження та + 180 у 2012 році). Питома вага насильницьких злочинів, вчинених неповнолітніми у даному регіоні України у загальній кількості злочинів є сталою, хоча і має певну динаміку до збільшення з 21,7 % до 29,0 %.

Наголосимо, що протягом досліджуваного періоду, більшість насильницьких злочинів, учинених неповнолітніми, припадає на Західну частину України [6].

Для більш детальної характеристики насильницьких злочинів, що були вчинені неповнолітніми, ми проаналізували і географію учинення даних злочинів у населених пунктах (містах, селах міського типу (сmt), селах) [6].

Отже, неповнолітні впродовж 2010-2013 років в основному вчиняли насильницькі злочини у містах (найбільше – 54 злочини у 2012 році). Це в першу чергу пояснюється високою щільністю населення міст, отже, більшою ймовірністю різноманітних конфліктних ситуацій та можливістю реалізації злочинної мотивації підлітків. На другому місці – село міського типу, що має однакові показники у 2011-2012 роках, – 30 злочинів. Третє місце посідає село, що має найбільший показник, – 12 злочинів у 2012 році.

Аналізуючи кримінальні справи, пов'язані з насильницькою злочинністю неповнолітніх, ми звернули свою увагу на місце вчинення злочинів вказаної категорії [6].

З наведених даних можна зробити висновок, що більшість злочинів вчиняється неповнолітнім на вулиці: тут підлітки проводять найбільше часу, їх спілкування та дозволя пов'язані з вуличним способом життя. У наш час далеко не всі неповнолітні ходять до спортклубу, відвідують театри, концерти, оскільки на це бракує коштів, так як вони ще матеріально залежні від батьків. Друге місце посідає вчинення злочинів у будинку (потерпілого або злочинця). В більшості випадків це пояснюється сумісним вживанням спиртних напоїв, після чого з'являється певна подія, яка породжує конфлікт у стосунках внаслідок чого вчиняється злочин. Під іншим місцем учинення злочину належить розуміти школи, ліцеї, спортзали, спортивні майданчики, клуби, бари, береги ставків, автомобілі, шляхи автосполучення, гуртожитки.

Висновки. Відповідно до проведеного аналізу в структурі насильницьких злочинів, вчинених неповнолітніми, найбільша питома вага належить умисним тяжким тілесним ушкодженням (51,7%). У структурі насильницької злочинності неповнолітніх злочини стають менш суспільно небезпечними. Зокрема, зменшується частка умисних вбивств. При цьому спостерігається поступове збільшення частки звалтувань за аналізований період. Загалом, спостерігається позитивна тенденція – зменшення кількості насильницьких злочинів, вчинених неповнолітніми. На нашу думку, можна зробити висновок про зменшення кримінально активного насильницького населення неповнолітнього. Географія насильницької злочинності неповнолітніх свідчить про те, що у Західних областях України спостерігається збільшення кількості злочинів даної категорії, що вчиняються неповнолітніми. Що ж до населених пунктів, то зазначимо, що більшість насильницьких злочинів неповнолітні вчиняють у містах. А що стосується місця вчинення злочинів, то в основному неповнолітні вчиняють злочини на вулиці.

Список літератури

1. Загальна та Особлива частини: підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни. – 2-ге вид. перероб. і доп. – Х.: Право, 2009. – 288 с.
2. Злочинність в Україні: Стат. Збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2011. – 117 с.
3. Литвак О. Злочинність, її причини та профілактика. – К.: Україна, 1997. – 167 с.
4. Івченко А.С. Вся Україна. / Івченко А.С. – К.: ДНВП «Картографія», 2006, 2008, 2010. – 656 с.
5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Єдиний державний реєстр судових рішень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua>

Стаття надійшла до редколегії 8 жовтня 2015 року.

Рекомендована до опублікування у “Віснику” членом редколегії С.І. Нежурбідою.

О.А. Nikitina

Condition violent juvenile delinquency in Ukraine

Summary

The article is based on statistics tried to describe the state of violent juvenile delinquency in Ukraine. The author has analyzed the main indicators of juvenile delinquency, namely the level factor, structure and geography.

Key words: juvenile, violent crime, criminological characteristics, level, rate, structure, geography.

Е.А. Никитина

Состояние насильственной преступности несовершеннолетних в Украине

Аннотация

Автор на основе статистических данных попытался охарактеризовать состояние насильственной преступности несовершеннолетних в Украине. Проанализированы основные показатели преступности несовершеннолетних, а именно: уровень, коэффициент, структура и география.

Ключевые слова: несовершеннолетние, насильственная преступность, криминологическая характеристика, уровень, коэффициент, структура, география.